

Pietų Aukštaitijos regiono toponimai, kilę iš asmenų pavadinimų

Ilona Mickienė

Vilniaus universiteto Kauno fakultetas
Kalbų, literatūros ir vertimo studijų institutas
Vilnius University, Kaunas Faculty
Institute of Languages, Literature and Translation Studies
Muitinės g. 8, LT-44280 Kaunas, Lietuva
E. paštas ilona.mickiene@knf.vu.lt
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-4433-506X>
Moksliniai interesai: onomastika, leksikologija, žodžių daryba
Scientific interests: onomastics, lexicology, word derivation

Rita Baranauskienė

Vilniaus universiteto Kauno fakultetas
Kalbų, literatūros ir vertimo studijų institutas
Vilnius University, Kaunas Faculty
Institute of Languages, Literature and Translation Studies
Muitinės g. 8, LT-44280 Kaunas, Lietuva
E. paštas rita.baranauskiene@knf.vu.lt
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-0123-5077>
Moksliniai interesai: semantika, sintaksė, funkcinė gramatika
Scientific interests: semantics, syntax, functional grammar

Santrauka. Šio straipsnio tikslas – aptarti pietinės Lietuvos dalies, Pietų Aukštaitijos, vienos semantinės grupės toponimų, kilusių iš asmenų pavadinimų, darybą. Nagrinėjami apeliatyvinės kilmės įvairių klasių toponimai. Tai viena toponimų semantinė grupė, išsiskirianti darybos pamato specifika ir reikšme – vietų vardai, sudaryti iš įvairių asmenų pavadinimų. Toponimų iš asmenų pavadinimų tyrimai atskleidžia, kaip regione vartojami tikriniai žodžiai atspindi gyvenančių ar gyvenusių žmonių pasaulėžiūrą. Medžiaga straipsniui rinkta iš *Lietuvos geoinformacinės vietovardžių duomenų bazės* (LVvGDB). Nustatant tiriamų toponimų kilmę pagal pamatinį žodį, naudotasi *Lietuvių pavardžių žodynu* (LPŽe), *Lietuvių kalbos žodynu* (LKŽe), LVvGDB teikiamais toponimų darybos ir kilmės aprašais. Kiekvienos klasės toponimai skirstomi į pirminius ir antrinius darybiškai, remiantis Aleksandro Vanago pateikta struktūriniu-gramatine hidronimų klasifikacija. Pagal darybos būdą straipsnyje nagrinėjami etnonimai klasifikuotini kaip pirminiai, vediniai (derivatai), sudurtiniai (kompozitai) ir sudėtiniai.

Reikšminiai žodžiai: toponimai; apeliatyvai; pirminiai ir antriniai toponimai; žodžių daryba.

Toponyms from Appellative Personal Names in the Southern Highlands Region

Summary. The aim of this article is to discuss the formation of toponyms derived from various kinds of appellatives originating from personal names of the southern part of Lithuania – South Highlands (Lith. Pietų Aukštaitija). This is one of the semantic groups of toponyms, differentiating in specificity and meaning from the base words (toponyms

Iteikta 2019 06 18 / Priimta 2019 08 24
Submitted 18/06/2019 / Accepted 24/08/2019

Copyright © 2019 Ilona Mickienė, Rita Baranauskienė. Published by Vilnius University Press. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License CC BY-NC-ND 4.0, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium provided the original author and source are credited.

consist of appellative personal names). Research into toponyms of appellative personal names reveals how proper names reflect the worldview of the residents of the aforementioned region. The material for the article was collected from the geoinformation data base of Lithuanian toponyms (LVvGDB). To explain the origin of toponyms with reference to the base words, the dictionary of Lithuanian surnames (Lith. LPŽe), the dictionary of the Lithuanian language (Lith. LKŽe), geoinformation data base of Lithuanian toponyms (LVvGDB) were employed. Focusing on word-formation under the structural-grammatical classification of hydronyms developed by Aleksandras Vanagas, the toponyms of each group are divided into primary and secondary. Ethnonyms are classified as primary, derivatives, composites and compounds.

Keywords: toponyms; appellatives; primary and secondary toponyms; word-formation.

Įvadas

Onomastikos tyrimų gausėja – didėja ištirtų teritorijų plotas ir aiškėja vietovardžių darybos bruožai, atspindintys tautų istoriją ir kultūrą, pasaulėžiūrą ir vertybes, kuriamos toponimų duomenų bazės. Pradedama gręžtis į tautos praeitį, tradicijas, papročius. Toponimai – tarsi žinutė iš praeities, pasakojanti mūsų tautos istoriją, atspindinti Lietuvos žmonių dvasinį ir materialųjį gyvenimą, buitį, santykį su juos supančia aplinka, su kaimynais.

2019-ieji paskelbti vietovardžių metais, todėl daugiau dėmesio skiriama toponimams, siekiant akcentuoti ir senuosiuose kaimų, vienkiemių ir kitų toponimų pavadinimuose glūdinčią etnologinę, lingvistinę, istorinę, kultūrinę ir kitą svarbią informaciją, saugotiną kaip Lietuvos ir pasaulio kultūros palikimo dalį (plg. LRV 2019).

Šiame straipsnyje analizei pasirinkti istoriniai ir dabartiniai pietinės Lietuvos dalies – Pietų Aukštaitijos toponimai: analizuojami įvairių klasių apeliatyvinės kilmės toponimai, kilę iš asmenų pavadinimų. Kai toponimai pasidaromi iš apeliatyvų – asmenų pavadinimų, aiškiai matyti kultūrinės-kalbinės regiono ypatybės. Apeliatyvo parinkimas atskleidžia vartojamo žodžio šmaikštumą, žmonių išradingumą, atspindi įvardijamų objektų savybes, žmonių požiūrį į juos: vertinimą, veiklos, fizinių savybių ir būdo bruožų apibūdinimą. Todėl tikimasi, kad tyrimas padės atskleisti tradicinį Pietų Aukštaitijos regiono pasaulėvaizdį.

Vieni mokslininkai teigia, kad toponimai neturi reikšmės, nereiškia sampratos, nekonzultuoja objekto diferencinių požymių, šių žodžių esmė – įvardijimas, bet ne denotacija (plg. Coates 2012: 119–140; Jakaitienė 1980: 87; Vanagas 1981: 10). Straipsnyje vadovaujamas Willy van Langendoncko nuostata, kad tikriniai žodžiai turi specifinę semantiką, kuri susijusi su žmonių psichika, t. y. patirtimi, kalbėjimo situacija, suvokimu ir visu enciklopediniu žinojimu, lemiančiu sėkmingą komunikaciją. Semantinis santykis yra santykis ne tarp žodžio ir daikto, bet tarp dviejų mentalinių fenomenų – žodžio reprezentacijos ir pasaulio reprezentacijos individo sąmonėje (Langendonck 2013). Bendriniai žodžiai reiškia visai klasei būdingus požymius, o tikriniai – „labiau individualizuoja nei tipizuoja, implikuoja, kad ta vietovė, organizacija, žmogus, gaminys ar dar kas nors turi ypatingų, tik jam vienam būdingų požymių“ (Marcinkevičienė 2000: 141). Toponimų konotacinės reikšmės atskiria juos nuo beprasmių žodžių (Langendonck 2013: 107).

Straipsniui medžiaga rinkta iš Lietuvos geoinformacinės vietovardžių duomenų bazės (LVGDBe), iš kurios išrinkti Pietų Aukštaitijos seniūnijų – Alytaus sen., Krokialaukio sen., Miroslovo sen., Simno sen. (Alytaus rajonas), Marcinkonių sen. (Varėnos rajonas), Leipa-

lingio sen., Viečiūnų sen. (Druskininkų savivaldybė), Kapčiamiesčio sen., Kučiūnų sen., Lazdijų sen., Seirijų sen., Šeštokų sen., Šlavantų sen., Teizų sen., Veisiejų sen. (Lazdijų rajonas), Kalesninkų sen. (Šalčininkų rajonas), Trakų sen., Senųjų Trakų sen. (Trakų rajonas) – toponimai. Pietų Aukštaitijos regionas apima visą pietų Lietuvą. Šioje teritorijoje kalbama pietų aukštaičių (dzūkų) tarme. Prie šio ploto formaliai priskiriama ir dalis Trakų bei Šalčininkų rajonų vietovių, kur dauguma gyventojų yra dvikalbiai ar net trikalbiai. Keliomis kalbomis kalbančių ar visiškai lietuviškai nemokančių kaimų galima rasti ir kitose ploto vietose, pavyzdžiui, apie Kauknorį, Varviškę, Sventijanską (Lazdijų r.), Valkininkus (Varėnos r.).

Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2011 metais tiriamame plote gyveno 46 734 žmonių: Alytaus sen. – 4497, Krokialaukio sen. – 2148, Miroslovo sen. – 3196, Simno sen. – 3872, Marcinkonių sen. – 1444, Leipalingio sen. – 3351, Viečiūnų sen. – 3669, Kapčiamiesčio sen. – 1040, Kučiūnų sen. – 806, Lazdijų sen. – 2578, Seirijų sen. – 919, Šeštokų sen. – 1677, Šlavantų sen. – 581, Teizų sen. – 1374, Veisiejų sen. – 2474, Kalesninkų sen. – 2076, Trakų sen. – 8256, Senųjų Trakų sen. – 2776 (OSP 2017). Nurodyti statistiniai gyventojų duomenys atspindi analizuojamo ploto gyvybingumą ir leidžia hipotetiškai numanyti, kad analizuojami toponimai iš asmenų pavadinimų vis dar vartojami.

Straipsnio objektas – 120 apeliatyvinės kilmės Pietų Aukštaitijos regiono toponimų iš asmenų pavadinimų. Pasirinkta tirti būtent šio regiono toponimus dėl to, kad Lietuvos geoinformacinėje vietovardžių duomenų bazėje (LVvGDB) visi jie yra suregistruoti. Kitų regionų toponimai kol kas dar nėra visi įrašyti.

Straipsnio tikslas – išanalizuoti Pietų Aukštaitijos regiono toponimų iš asmenų pavadinimų darybos būdus, darybos tipus ir jų produktyvumą.

Tyrimo metodai – deskriptyvinis (aprašomasis), matematinio skaičiavimo, darybinės analizės.

Šis straipsnis iki šiol atliktų regioninės onomastikos tyrimų rezultatus praplės išvalgomis apie Pietų Aukštaitijos regioną ir toponimus iš asmenų pavadinimų. Pietų Aukštaitijos regiono toponimų iš asmenų pavadinimų analizė bus pravarti lyginant šios semantinės klasės toponimus su kitų regionų toponimais. Straipsnyje nagrinėjami toponimai klasifikuojami kiek kitaip negu įprasta tokio pobūdžio lietuvių kalbininkų darbuose. Toponimai skirstomi ne pagal santykį su įvardijamu objektu (visi iki šiol tirti vietų vardai skirstytini į atskiras toponimų klases pagal santykį su įvardijamu objektu), o pagal darybą.

Toponimai, kaip sudedamoji leksikos dalis, remiasi bendrinių žodžių darybos dėsniais. Tik žodžių darybinė analizė padeda nustatyti darybos pamatą, darybos formantus, jų funkcijas ir identifikuoti derivato reikšmę. Darybinė analizė, palyginti su semantine, gali suteikti daugiau informacijos apie toponimus, atskleisti konkrečios semantinės toponimų klasės, šiuo atveju Pietų Aukštaitijos regiono toponimų iš asmenų pavadinimų, darybos specifiką. Darybos požiūriu toponimai iš asmenų pavadinimų klasifikuojami pagal visiems lietuvių vardyno sluoksniams adaptuotą Aleksandro Vanago lietuvių hidronimų struktūrinę-gramatinę klasifikaciją.

Regioninės toponimikos darbų nėra daug. Paprastai tokiuose darbuose darybiškai tiriama visi regiono toponimai. Gali būti tiriama kuri nors viena toponimų klasė darybiniai

ir semantiniu požiūriu. Minėtinos disertacijos: Ilonos Mickienės *Telšių rajono toponimų daryba* (2001), Renatos Endzelytės *Šiaurės Vidurio Lietuvos vietovardžiai* (2005), Nerijos Bartkutės *Joniškio rajono teritorijos toponimija: daryba ir raidos polinkiai* (2008). Reikšmingi ir mažesnę teritoriją apimantys moksliniai tyrimai: Dalios Sviderskienės straipsnis „Marijampolės apskrities Marijampolės valsčiaus vietovardžių darybos ir kilmės polinkiai“ (2005), Jono Palonio knyga *XVII a. antrosios pusės Punios parapijos asmenvardžiai ir vietovardžiai* (2003), straipsnis „Nemajūnų parapijos oikonimai ir jų kaita XIX a.“ (2012), Ilonos Mickienės ir Gabijos Bankauskaitės-Sereikienės straipsnis „Labūnavos krašto toponimija: lingvistinės įžvalgos“ (2012).

1. Aiškios kilmės toponimai iš asmenų pavadinimų

1.1. Pirminiai toponimai iš asmenų pavadinimų

Pirminiais vadinami toponimai, kilę iš bendrinių ir tikrinių žodžių, t. y. neturintys jokių formalių darybinių požymių. Pietų Aukštaitijos regione aptikta tik daiktavardinių pirminių toponimų (19), kilusių iš asmenų pavadinimų.

Toponimai paprastai skaičiais nekaitomi. Vieni iš jų vartojami vienaskaitos forma (vienaskaitiniai, *singularia tantum*) (7), pavyzdžiui, **Baltarañkis** b. Lzd: galbūt sietina su liet. *baltarañkis* ‘kieno rankos baltos; kas nedirba, vengia fizinio darbo’; **Bobėlė** b. Ššt: galbūt iš liet. *bobėlė*, plg. *bóba* ‘ištėkėjusi moteris; sena moteris, senė’; **Dubininkas** pv. Ššt: iš liet. *dūbininkas* (*dūbinykas*, -ė) ‘kas dubą turi, dubos savininkas; kas dubai priklauso, dirba’; **Kamandūlis** l. Krok: iš liet. **kamandulis* ‘katalikų ordino (benediktinų ordino šakos) vienuolis’; **Piršlys** vs. Lp: iš liet. *piršlys* ‘kas perša, kalbina tuoktis’; **Senėlė** pv. Srj: iš liet. *senėlė* ‘senas žmogus’; **Ūbagas** pv. Al: iš liet. *ūbagas* ‘elgeta; luošys, invalidas; beturtis, varguolis, vargšas’. Kiti pirminiai toponimai (12) yra daugiskaitiniai (*pluralia tantum*), pavyzdžiui, **Galiniai** k. Lzd: iš liet. *galinis* ‘sodžiaus galo gyventojas, galulaukių gyventojas’; **Kamarnicos** dr. Lp: sietinas su lenk. *komornica* ‘kampininkė’; **Senėliai** ar. Srj: iš liet. *senėlis* ‘senas žmogus’; **Kaniūkai** k. Al: sietinas su lenk. *koniuch* ‘arklių šerikas, arklininkas’; **Kampiniñkai** k. d. Mrs: iš liet. *kampiniñkas* (tarm. *kampinyñkas*) ‘laikinas gyventojas, įnamys; neturtingas žmogus, bežemis ar mažžemis’; **Kežliai** pv. Al: iš liet. *kežlys* ‘neūžauga, kežas’; **Mielūkai** 2 pv. Mrs: iš liet. *mielūkas* ‘mielasis, mylimasis’; **Riciėliai** k. Lp: galbūt sietinas su liet. *ricielius*, *ricierius*, *ricierius* ‘riteris, karžygys’; **Savanōriai** k. Lp: iš liet. *savanōris* ‘kas savo noru, neverčiamas imasi kokio darbo’; **Senėliai** gn. Srj: iš liet. *senėlis* ‘senas žmogus’; **Ūdininkai** k. Lzd: sietinas su liet. *ūdininkas* ‘kas su ūdomis žvejoja’.

Iš teikiamų Pietų Aukštaitijos regiono pirminių toponimų pavyzdžių matyti, kad jie yra sudaryti iš asmenų pavadinimų, reiškiančių amžių, lytį, veiklą, socialinę padėtį, fizines savybes, būdo bruožus. Pagal motyvus pirminiai toponimai nuodugniau neanalizuojami, nes straipsnyje siekiama pateikti struktūrinę-gramatinę toponimų klasifikaciją, be to, atsižvelgiama ir į nedidelį pirminių toponimų iš asmenų pavadinimų skaičių.

1.2. Antriniai toponimai iš asmenų pavadinimų

Antriniai toponimai (75) yra sudaryti iš bendrinių arba tikrinių žodžių, t. y. turi darybinių požymių. Antriniai toponimai yra padaromi keliais nevienodo produktyvumo būdais. Pagal sudarymo būdą toponimai skiriami į vedinius (33), sudurtinius (21) ir sudėtinius (21).

Gausiausią grupę sudaro **priesagų vediniai**. Atsižvelgiant į pamatinių žodžių priklausymą tam tikroms kalbos dalims, išskiriamos trys įvairioms darybos kategorijoms priskirtinos toponimų grupės: 1) daiktavardiniai vediniai, arba desubstantyvai, 2) būdvardiniai vediniai, arba deadjektyvai, 3) veiksmožodiniai vediniai, arba deverbatyvai. Nuo pamatinio žodžio priklausymo kalbos daliai priklauso ir toponimų darybos reikšmė.

Rasta 10 apeliatyvinės kilmės toponimų iš asmenų pavadinimų, kurie sudaryti su priesagomis *-én-, -ij-, -in-, -išk-, -uk-, -(i)ušk-*.

Apeliatyvinės kilmės toponimai su priesaga -én-:

Parėč-ėnai k. Mrs: greičiausiai sietinas su brus. *нарэчка* ‘vieta prie upių ir upelių’, t. y. ‘gyvenantys prie Peršėkės upės’.

Šios priesagos vedinių pasitaiko įvairiose tarmėse, tačiau bent kiek daresnė ji yra tik vienoje kitoje aukštaičių šnektoje (LKG 1965: 283). Vediniai su šia priesaga lietuvių kalbos tarmėse (ypač rytų aukštaičių) dažniausiai žymi asmenis pagal gyvenamąją, kilimo vietą (Ambrazas 2000: 168).

Apeliatyvinės kilmės toponimai su priesaga -ij-:

Seir-ijis ež. Srj: gali būti tik siejamas su lat. *seiris* ‘neveiklus žmogus’, ežero vardo reikšmė, matyt, yra gerokai archajiškesnė; kita vertus, siejamas su s. ind. *Sirā* arba *sīrā* ‘griovys; srovė, srautas’.

Tokios darybos toponimų lietuvių kalboje nėra daug, jie priskirtini ypatybės turėtojų pavadinimams (žr. Bilkis 2008: 204). Lietuvių kalboje tokie vediniai beveik išnyko, plg. nebent seniesiems raštams būdingą būdvardį vienatijas / vienatijis ‘vienintelis’ bei laukijas ‘laukujis’ (plg. Ambrazas 2000: 134).

Apeliatyvinės kilmės toponimai su priesaga -in-:

Lūrpin-inė b. Lzd: gali būti sietina su liet. *lurpis*, *-ė* ‘kas nevikrus, tingus, ištižęs’.

Priesagos *-in-* vediniai priskiriami vardažodinės ypatybės turėtojų pavadinimams (žr. LKG 1965: 343–344). Šis darybos tipas palyginti senas (Ambrazas 2000: 84). Su šia būdvardine priesaga daroma gana daug vietų pavadinimų.

Apeliatyvinės kilmės toponimai su priesaga -išk-:

Kálv-iškė pv. Tz, **Kálv-iškė** pv. Mrs: iš liet. *kálvīs* ‘kas verčiasi metalo kalimo amatu’; *kálvė*, kalvio dirbtuvė; **Kalv-iškės** pv. Tz: iš liet. *kálvīs* ‘kas verčiasi metalo kalimo amatu’; **Ragan-iškė** k. Srj: iš liet. *rāgana*, *raganà* ‘pikta burtininkė, kerėtoja; prk. pikta, nesugyvenama moteris; prk. bjaurybė, nenaudėlė’; **Vilkāt-iškė** pv. Al: iš liet. *vilkatà*, *vilkātas* ‘žmogus, galintis pasiversti arba kitų būti paverstas vilku; apie bjaurų, žiaurų žmogų’.

Priesaga *-išk-* palyginti dari, produktyvi lietuvių kalboje, šios priesagos vediniai priskiriami ypatybės turėtojų pavadinimų darybos kategorijai (Bilkis 2008: 54).

Apeliatyvinės kilmės toponimai su priesaga -uk-:

Bob-ūkė b. Ššt: iš liet. *bóba* ‘ištekejusi moteris; sena moteris, senė’, *bōbė* ‘boba, senė’.

Priesagos *-uk-* vedinių dažniau pasitaiko pietinių vakarų aukštaičių tarmėje, jiems būdinga mažumo arba malonumo reikšmė (LKG 1965: 265).

Apeliatyvinės kilmės toponimai su priesaga -(i)ušk-:

Diedėl-(i)uškė b. Vs: iš liet. *diedėlis*, plg. *diėdas* ‘tėvo ar motinos tėvas, senelis; senas žmogus, senis; vyras, pats’.

Priesagos *-(i)ušk-* vediniai priklauso ypatybės turėtojų pavadinimų darybos kategorijai (LKG 1965: 361).

Galūnių vedinių paprastai yra gerokai mažiau negu priesagų vedinių. Be to, galūnių vediniai nėra tokie įvairūs kaip priesagų vediniai (plg. Vanagas 1970: 58).

Aptikti du apeliatyvinės kilmės galūniniai toponimai, kilę iš asmenų pavadinimų.

Galūnės *-is* vedinys: **Skuūd-is** ež. Vs: pasak A. Vanago, iš liet. *skundūs* ‘menkas, šykštus, negausus’. Dauguma šios galūnės vedinių yra gyvulių ar žmonių pavadinimai pagal jų spalvą ar kitą (dažniausiai išorės – kūno trūkumą ar pan.) ypatybę (LKG 1965: 364).

Galūnės *-(i)us* vedinys: **Žebr-(i)ūs (Zebr-(i)ūs)** up. Krok: greičiausiai jotvingiškos kilmės vietovardis. Sietina su liet. *žėbras* ‘nenusiprausęs, murzinas, nešvarus; taškuotas, margas’ ar pan. Tokiais vediniais asmenys ar gyvuliai gali būti pavadinami tiek pagal išorę, tiek ir pagal vidinę ypatybę (LKG 1965: 366).

Toponimų *Skundis*, *Žebrius*, *Zebrius* nurodyti apeliatyvai greičiausiai tiesiogiai apibūdina geografinių objektų savybes, jie reiškia ne tik asmenų brožus.

Visi apeliatyvinės kilmės Pietų Aukštaitijos regiono toponimai **dūriniai** iš asmenų pavadinimų yra sudaryti sandūros būdu iš dviejų daiktavardžių. Dauguma iš jų turi jungiamąjį balsį *-a-* (20), ir tik vienas sudarytas be jungiamojo balsio (*Vait-pievė*).

Pirmasis dūrinių sandas yra iš asmenų pavadinimų, antrasis žymi fiziografinius terminus: *bala*, *raistas*, *kalnas*, *laukas*, *pieva*, *valakas*. Pirmasis sandas apibūdina moteris (*boba*, *merga*) ir vyrus pagal veiklą (*garborius*, *kunigas*, *vaitas*, *pijokas*).

Vieni apeliatyvinės kilmės Pietų Aukštaitijos regiono toponimai iš asmenų pavadinimų, sudaryti sandūros būdu, yra moteriškosios giminės (6): **Bob-ā-balė** pv. Mrs: iš liet. *bóba* ‘ištekejusi moteris; sena moteris, senė’ ir *balà* ‘klampi vieta, dažniausiai su stovinčiu joje vandeniui, pelkė, raistas’; **Kunig-ā-balė** b. Srj, b. Vs: iš liet. *kūnigas* ‘ponas, viešpats, vadas; dvasininkas (ppr. katalikų)’ ir liet. *balà* ‘klampi vieta, dažniausiai su stovinčiu joje vandeniui, pelkė, raistas’; **Meřg-a-balė** b. Lzd: iš liet. *meřgà* ‘suaugusi netekėjusi moteris, mergina; ūkininko samdoma mergina darbininkė, samdinė, tarnaitė’ ir liet. *balà* ‘klampi vieta, dažniausiai su stovinčiu joje vandeniui, pelkė, raistas’; **Pijōk-a-balė** plk. Srj: iš liet. *pijōkas* ‘girtuoklis’ ir liet. *balà* ‘klampi vieta, dažniausiai su stovinčiu joje vandeniui, pelkė, raistas’; **Vait-pievė** pv. Al: iš liet. *vaitas* ‘dvaro paskirtas baudžiauninkų

prižiūrėtojas; valsčiaus vadovaujantis pareigūnas, viršaitis' ir liet. *pīeva* 'žemės plotas, kuriame auga šienaujama žolė'.

Kiti dūriniai yra vyriškosios giminės (15): **Bób-a-raistis** pv. Al: iš liet. *bóba* 'ištekėjusi moteris; sena moteris, senė' ir liet. *raĩstas* 'klampi vieta, apaugusi krūmais ar medžiais, pelkė, lieknas'; **Bób-a-revis** pv. Mrs: iš liet. *bóba* 'ištekėjusi moteris; sena moteris, senė' ir liet. *rėvas* 'griovys; tarpeklis, dauba, griova'; **Bob-ā-kalnis** kln. Mrs iš liet. *bóba* 'ištekėjusi moteris; sena moteris, senė' ir *kálnas* 'aukštas žemės pakilimas'; **Garbōr-a-raistis** pv. Srj, rst. Tz: iš liet. *garbōrius*, *gaĩborius* 'kailiadirbys, odžius, odminys', **garbōris* ir liet. *raĩstas* 'klampi vieta, apaugusi krūmais ar medžiais, pelkė, lieknas'; **Meĩg-a-kalnis** pv. Mrs: iš liet. *mergā* 'suaugusi netekėjusi moteris, mergina; ūkininko samdoma mergina darbininkė, samdinė, tarnaitė' ir liet. *kálnas* 'aukštas žemės pakilimas'; **Meĩg-a-laukis** k. Smn: galbūt iš liet. *mergā* 'suaugusi netekėjusi moteris, mergina; ūkininko samdoma mergina darbininkė, samdinė, tarnaitė', ir iš liet. *laũkas* 'lygi, be medžių vieta; dirbama žemė, pasėlių plotas; tam tikro didumo žemės sklypas'; **Meĩg-a-raistis** 6 pv. Al, mš. Al: iš liet. *mergā* 'suaugusi netekėjusi moteris, mergina; ūkininko samdoma mergina darbininkė, samdinė, tarnaitė' ir *raĩstas* 'klampi vieta, apaugusi krūmais ar medžiais, pelkė, lieknas'; **Vait-ā-valakis** mš.d. Srj: iš liet. *vaĩtas* 'dvaro paskirtas baudžiauninkų prižiūrėtojas; valsčiaus vadovaujantis pareigūnas, viršaitis' ir liet. *valākas* 'žemės sklypas apie dvidešimt dešimtinių'.

Aptiktas 21 **sudėtinis** Pietų Aukštaitijos regiono apeliatyvinės kilmės toponimas, kilęs iš asmenų pavadinimų. Analizuojant sudėtinių vietovardžių darybą, aptariami ir dėmenų sintaksiniai ryšiai. Funkcinių požįriui pirmasis sudėtinio toponimo dėmuo yra suprantamas kaip turintis kvalifikatoriaus funkciją, išplečiantis ir papildantis grupės pagrindinį dėmenį (plg. Valeckienė 1998: 151–155). Kvalifikatoriaus funkcijos kilmininkas apibūdina daiktą įvairiais požįriais. Analizuojant sudėtinius toponimus iš asmenų pavadinimų pastebima, kad palyginti dažnai kuriamas posesyvinis dėmenų santykis. Posesyviniu kilmininku nusakomi pavaldumo, nuosavybės ir kiti priklausymo santykiai, pvz., *Bernų raĩstas* pv. Srj, pv. Lzd; *Põnu pušynas* mš. Srj; *Šlėktų miškas* Al. Marija Razmukaitė, pateikdama sudėtinių oikonomų tyrimo rezultatus pažymi, kad gramatiniu sintaksiniu požįriui tiek kilminininkiniai, tiek kvalifikaciniai šios klasės vardai yra vienodi, nes pirmasis jų komponentas, arba dėmuo, apibrėžia, patikslina antrąjį (Razmukaitė 2003: 63).

Sudėtinių toponimų iš asmenų pavadinimų pirmasis dėmuo apibūdina moteris (*boba*), vyrus (*bernai*, *diedas*, *diedukas*). Pirmuoju dėmeniu asmenys ne tik įvardijami, bet ir nurodomas jų socialinis nuotolis (*bendras*, *naujėnas*), socialinė padėtis (*ponas*, *šlėkta*, *šlekcionka* / *šlechcionka*), veikla (*bernardinai*, *garborius*, *kunigas*, *pijokas*, *vagis*), būdo savybės (*kerėpla*). Antrasis toponimų iš asmenų pavadinimų dėmuo dažniausiai žymi fiziografinius terminus (*ežeras*, *raistas*, *ragelis*, *brasta*, *šaltinis*, *bala*, *sala*, *revas*), augalų augimo vietą (*karklynas*, *pušynas*, *miškas*), konkretų objektą (*akmuo*).

Dauguma sudėtinių toponimų iš asmenų pavadinimų yra vienaskaitos formos ir vyriškosios giminės (nustatoma pagal antrąjį sudėtinio toponimo iš asmenų pavadinimų dėmenį), nors jų pirmasis dėmuo yra daugiskaitos (a) arba vienaskaitos formos (b):

- a) **Bendrų karklynas** pv. Srj, pv. Lzd: sudėtas iš liet. *beñdras* ‘bičiulis, draugas; dalininkas’ daugiskaitos ir liet. *karklynas* ‘vieta, kur karklai auga, karklų krūmynas’; **Bernardinų ežeras** ež. Trak, TrakS: iš liet. *bernardi³nas* ‘Pranciškaus ordino vienuolis’ ir *ežeras* ‘pastoviai pripildyta vandens natūrali loma’; **Bernų raistas** pv. Srj, pv. Lzd: iš liet. *bėrnas* ‘vaikinas, jaunikaitis, nevedęs vyras, kavalierius; samdomas ūkio darbininkas; dvaro darbininkas’ ir liet. *raistas* ‘klampi vieta, apaugusi krūmais ar medžiais, pelkė, lieknas’; **Põņu pušynas** mš. Srj: iš liet. *põnas* ‘privilegiuoto luomo žmogus; turtingas žmogus, dvarininkas, savininkas; <...>’ ir liet. *pušynas* ‘pušų miškas’; **Skenduolių raistas** rst. Srj: iš liet. *skenduõlis*, -ė ‘paskendęs ar skęstantis žmogus’ ir liet. *raistas* ‘klampi vieta, apaugusi krūmais ar medžiais’; **Šlėktų miškas** Al: lenk. *ślėktos* ‘bajorų luomas, bajorija’ ir liet. *miškas* ‘medžiais apaugusi vieta; giria’; **Šlekčionkų rėvas** grv. Mts iš liet. *šlekčionkà*, plg. *šlekčionkà*, *šlekčiankà* ‘bajorų kilmės moteris, šlėkta’, ir iš liet. *rėvas* ‘griovys; tarpekliis, dauba, griova’; **Šlechčionkų rāvas** grv. Mrs iš slavizmo *šlechčionka*, plg. lenk. *szlachcianka* ‘bajorė, šlėkta (moteris)’, ir iš liet. *rāvas* ‘griovys; mažas upelis’;
- b) **Bóbos akmuõ** kln. Mrs iš liet. *bóba* ‘ištekėjusi moteris; sena moteris, senė’ ir liet. *akmuõ* ‘kieta uoliena arba jos atskiras gabalas’; **Diėdo raistukas** pv. Krok: iš liet. *diėdas* ‘tėvo ar motinos tėvas, senelis; senas žmogus, senis’ ir liet. *raistukas*, plg. *raistas* ‘klampi vieta, apaugusi krūmais ar medžiais, pelkė, lieknas’; **Diedūko raistėlis** rst. Vs: iš liet. *diedukas* ‘tėvo ar motinos tėvas, senelis; senas žmogus, senis’ ir liet. ir liet. *raistėlis*, plg. *raistas* ‘klampi vieta, apaugusi krūmais ar medžiais, pelkė, lieknas’; **Garbõrius ragėlis** ež. d. Mrs: iš liet. *gařborius*, *garbõrius* ir *ragėlis* <*rāgas* ‘smailus žemės plotas, įsikišęs į jūrą, ežerą ar mišką, pusiasalis’; **Kūnigo šaltinis** b. Lp: iš liet. *kūnigas* ‘dvasininkas (ppr. katalikų)’ ir *šaltinis* ‘iš žemės tekanti vandens versmė’.

Kaip minėta, pirmasis toponimo dėmuo nedaro įtakos nustatant sudėtinio toponimo iš asmenų pavadinimų skaičių ir giminę, tačiau pirmojo toponimo dėmens forma atskleidžia sąlygišką įvardijamos vietos sąsają su vienu ar keliais asmenimis.

Kai kurie sudėtiniai toponimai iš asmenų pavadinimų yra vienaskaitos formos ir moteriškosios giminės, o jų pirmasis dėmuo yra vienaskaitos (a) arba daugiskaitos (b) formos:

- a) **Kerėplos brastà** br. Lp: iš liet. *kerėpla* ‘nedailus, išsikėtojęs daiktas; išsiskėtęs, išsišakojęs augalas (ppr. medis, krūmas); nevikrus, nerangus žmogus’ ir *brastà* ‘negili upės vieta, per kur galima perbristi, pervažiuoti; šlapias, klampus kelias, klampynė; klampi pieva’; **Pijõko balà** b. Vs: iš slavizmo *pijõkas* ‘girtuoklis’ ir liet. *balà* ‘klampi vieta, dažniausiai su stovinčiu joje vandeniui, pelkė, raistas’;
- b) **Vagių salà** pv. Srj, pv. Lzd; Iš liet. *vagis* ‘kas vagia, neteisėtai savinasi turta’ ir liet. *salà* ‘aikštelė miške’.

Aptiktas tik vienas sudėtinis toponimas, kilęs iš asmenų pavadinimų, vartojamas daugiskaitos forma:

Naujėnų bālos b. Lp: galbūt iš liet. *naujėnas* *‘naujakurys’ ir *balà* ‘klampi vieta, dažniausiai su stovinčiu joje vandeniui, pelkė, raistas’.

Aptikti du oikonimai iš asmenų pavadinimų, kurių kilmė yra neiški.

Balabòst-ė k. Lzd: kilmė ne visai aiški: galbūt sietina su lenk. *balaboste* ‘karčemos savininkas ar savininkė (juokaujant)’; dar plg. liet. *balabòstas* (?) ‘padauža’; **Nerāv-ai** k. Vč (Viečiūnai): iš liet. *naravùs* ‘atsargus, patyręs, įgudęs’, galbūt pravardinis vv., sietinas su liet. *nėravoti* ‘pašiepti, juoktis iš ko; erzinti’, *nāravas* ‘užsispyrimas, nirtulys; kaprizas, aikštis; mokėjimas patogiai prisitaikyti (dirbant), kad būtų spartu, lengva’.

2. Ne visai aiškios kilmės toponimai iš asmenų pavadinimų

Tiriant įvairių klasių lietuvių toponimų darybą ir kilmę, dažnai pateikiami du galimi pamatiniai žodžiai, iš kurių vienas paprastai yra apeliatyvas, kitas – asmenvardis. Tačiau tokie aiškinimai nėra tikslūs, todėl bandoma rasti būdų, kurie leidžia tiksliai nustatyti darybos ar kilmės pamatą. Patikimiausiu būdu laikoma istorijos šaltinių analizė: kai juose rasti duomenys rodo, kad bendrašaknis asmenvardis buvo toje pačioje oikonimu įvardytoje arba visai šalia esančioje gyvenvietėje, tai gyvenamosios vietos vardas yra asmenvardinis (Bilkis 2012: 99).

Sudėtingiausia atskleisti toponimų kilmę, nes juos aiškinant labai reikšmingi istoriniai tyrimai, leidžiantys aptikti dalykus, kurių neįmanoma pastebėti tiriant aprašumuoju metodu. Nagrinėjant toponimų kilmę pastebima, kad jie gali būti kildinami iš bendrinio žodžio, kito toponimo arba asmenvardžio.

Tiriant iš asmens pavadinimų kilusius onimus, dažniausiai laikomasi tokio modelio: apeliatyvas / pavardė / toponimas. Straipsnyje dvejopos kilmės toponimai kildinami iš asmenų pavadinimų ir nurodoma galima dvejopa jų kilmė, darant prielaidą, kad pirminis kilmės šaltinis – asmens pavadinimas. Išanalizuoti istoriniai duomenys leidžia teigti, kad esant įmanomai dvejopos – antroponiminės ir apeliatyvinės – oikonimų darybos ir kilmės galimybei, pirmenybė teiktina kildinimui iš asmenvardžių. Tikslūs ir motyvuoti oikonimų darybos ir kilmės tyrimai negalimi be istorinės toponimikos ir antroponimikos duomenų, todėl juos būtina kaupti ir analizuoti (plg. Bilkis 2012: 113). Analizuojant smulkiųjų onimų, arba mikrotoponimų, kilmę, šis modelis ne visada gali būti pritaikomas, nes mikrotoponimai greičiau gali būti kilę iš apeliatyvinio asmens pavadinimo, o ne iš apeliatyvinės kilmės antroponimo. Straipsnyje toponimų kilmė kiekvienu atveju analizuojama individualiai.

2.1. Ne visai aiškios kilmės pirminiai toponimai, kilę iš asmenų pavadinimų

Nors analizuojant ne visai aiškios kilmės oikonimus tradiciškai pirmenybė teikiama kildinti iš asmenvardžių, vis dėlto greta dažnai teikiamas ir apeliatyvas, iš kurio kilusi pavardė. Todėl analizuojami oikonimai yra priskiriami vietovardžių semantinei grupei iš asmenų pavadinimų.

Iš asmenvardžio arba asmenų pavadinimų kilę aštuoni oikonimai.

Kalesniūkai k. Krok, k. Smn, k. Kls: iš avd. *Kalesniūkas*, plg. avd. *Kalèsnikas*, *Kalesnŷkas* gali būti sudarytas iš baltarusių *калянік* ‘ratų dirbėjas, račius’; **Kálviai** k. Kpč: iš avd. *Kálvis*, gali būti iš liet. *kálvis* ‘kas verčiasi metalo kalimo amatu’; **Kalvēliai** k. Vs:

iš avd. *Kalvēlis*, gali būti iš liet. *kalvēlis*, plg. *kálvis* ‘kas verčiasi metalo kalimo amatu’; **Kùmečiai** k. Mrs: iš avd. *Kùmetis* gali būti iš liet. *kùmetis* ‘dvarininko samdomas valstietis, dirbantis už butą ir atlyginimą natūra; daržininkas, sklypininkas’; **Maštaliēriai** k. Krok: iš avd. **Maštaliēris* ar pan.; plg. avd. **Maštaleris*, rus. *Мауталер*, *Мауталяр*; gali būti iš lenk. *masztalerz* ‘arklininkas, vyresnysis arklių prižiūrėtojas’; **Šnekūčiai** nejt. k. Al: iš avd. *Šnekūtis*, gali būti iš liet. *šnekūtis* ‘kas mėgsta daug šnekėti’.

Oikonimo **Dainaviškiai** k. ir kilmė, ir daryba gali būti dvejopa:

Dainaviškiai k. Vs: kildinama iš liet. *dainaviškis* ‘iš, nuo Dainavos’, kita vertus, neatmestina vietovardžio *Dainav-iškiai* k. Vs kilmė iš kraštovardžio *Dainavà* (pirmuoju atveju darybos požūriui tai būtų pirminis oikonimas, antruoju – priesaginis).

2.2. Ne visai aiškios kilmės antriniai toponimai, kilę iš asmenų pavadinimų

Antriniai ne visai aiškios kilmės toponimai, kilę iš asmenų pavadinimų, pagal sudarymo būdą yra priesagų vediniai (7), dūriniai (10) ir sudėtiniai (1).

Vedinių grupę sudaro ne visai aiškios kilmės toponimai **priesagų vediniai**.

Ne visai aiškios kilmės toponimai su priesaga -išk-:

Bajōr-iškiai k. Lzd: iš avd. *Bajōras*, kita vertus, gali būti iš liet. *bajōras*, *bajōrė* ‘<...> privilegijuoto luomo narys, dažniausiai vidutinis dvarininkas; <...> bajorų kilmės žmogus, šlėkta’; **Bajōr-iškė** k. Šlvn: iš avd. *Bajōras*; kita vertus, neatmestina kilmės iš liet. *bajōras*, *bajōrė* ‘privilegijuoto luomo narys, dažniausiai vidutinis dvarininkas; bajorų kilmės žmogus, šlėkta’ galimybė; **Žauniēr-iškiai** k. Al: iš avd. *Žauniērius*, kita vertus, gali būti iš liet. *žauniērius* ‘kareivis’.

Aiškinant kitų toponimų klasių darybą ir kilmę, labiau tikėtina pirmesnė toponimo kilmė iš apeliatyvo.

Klebōn-iškė b. Vs: gali būti iš apeliatyvo *klebōnas* ‘vyresnysis katalikų ar protestantų kunigas, parapijos valdytojas’; kita vertus, iš avd. *Klebōnas*; **Kunig-iškė** pv. Al: iš liet. *kūnigas* ‘ponas, viešpats, vadas; dvasininkas (ppr. katalikų)’; kita vertus, gali būti iš avd. **Kunigas* ar pan., plg. pvd. *Kunigaitis*, *Kunigauskas*, *Kunigėlis*; **Šiaul-iškė** ar. Mrs iš liet. *šiaulys* ‘kas moka šaudyti, medžiotojas’, kita vertus, gali būti galbūt iš avd. *Šiaulys*.

Ne visai aiškios kilmės toponimai su priesaga -ušk-:

Vaīt-uškė pv. Strj: galbūt iš liet. *vaītas* ‘dvaro paskirtas baudžiauninkų prižiūrėtojas; valsčiaus vadovaujantis pareigūnas, viršaitis; kaimo seniūnas’; kita vertus, gali būti iš avd. *Vaītas*.

Aptikta dešimt ne visai aiškios kilmės **sudurtinių toponimų**, sudarytų iš daiktavardžių, kurių pirmasis sandas kilęs iš asmenų pavadinimų, antrasis – iš fiziografinių terminų *bala*, *durpynas*, *laukas*, *pieva*, *raistas*. Pirmuoju dūrinių sandu apibūdinamos moterys (*čenčė*) ir vyrai pagal veiklą ir kilmę (*bajoras*, *bartninkas*, *plyčius*, *sliesorius*, *šiaučius*, *žandaras*, *kalvis*). Dauguma iš jų turi jungiamąjį balsį *-(i)a-* (8) ir tik du sudaryti be jungiamojo balsio (*Plyč-pievė* pv., *Žandar-pievė* pv.).

Ne visai aiškios kilmės toponimai, kilę iš asmenų pavadinimų, yra: a) moteriškosios (8), b) vyriškosios giminės (2):

- a) **Bajōr-a-balē** drp. Lzd: gali būti iš liet. *bajōras* ‘privilegijuotas žemdirbys, ppr. privilegijuotas vidutinis dvarininkas; privilegijuotos kilmės žmogus’ (nors plg. pvd. *Bajōras*) ir iš liet. *kálnas* ‘aukštas žemės pakilimas’; **Bařtnink-a-balē** (tarm. Bartnykabalē) b. Vs: iš apeliatyvo *bařtninkas* ‘bitininkas’ (kita vertus, neatmetina galimybė ir iš avd. *Bařtninkas*) ir liet. *balà* ‘klampi vieta, dažniausiai su stovinčiu joje vandeniū, pelkė, raistas; klanas, valka’; **Čeňč-ia-balē** b. Lp: iš liet. *čeňčė* ‘neprigirdinti ir gadintos kalbos moteris’ ir iš liet. *balà* ‘klampi vieta, dažniausiai su stovinčiu joje vandeniū, pelkė, raistas’; kita vertus, pirmasis sandas gali būti iš avd. *Čeňčis*; **Pljč-pievė** pv. Al: iš liet. *pljčius* ‘kas gamina plytas, plytininkas’ ir liet. *pieva* ‘žemės plotas, kuriame auga šienaujama žolė’; kita vertus, pirmasis sandas gali būti kilęs iš pvd. *Pljčius*; **Sliēsor-ia-balē** b. Šlvn: galbūt iš liet. *sliēsorius* ‘šaltkalvis’ ir iš liet. *balà* ‘klampi vieta, dažniausiai su stovinčiu joje vandeniū, pelkė, raistas’; kita vertus, pirmasis sandas gali būti sudarytas iš avd. **Sliesorius* ar pan., plg. pvd. *Sliesoraitis*; **Šiauč-ia-balē** b. Vs; pv. Mrs: greičiausiai iš liet. *šiaučius* ‘batsiuvys, kurpius’ ir liet. *balà* ‘klampi vieta, dažniausiai su stovinčiu joje vandeniū, pelkė, raistas’; kita vertus, neatmetina kilmės iš avd. **Šiaučius* galimybė, plg. pvd. *Šiaučiūkas, Šiaučiūlis, Šiaučiūnas*; **Žandār-pievė** pv. Al: iš liet. *žandāras* ‘kai kurių šalių kariškai sutvarkytos specialios policijos tarnautojas’ ir *pieva* ‘žemės plotas, kuriame auga šienaujama žolė’; kita vertus, pirmasis sandas gali būti kilęs iš pvd. *Žaňdaras, Žandaris*.
- b) **Kálv-ia-raistis** pv. Srj, pv. Lzd: iš liet. *kálvis* ‘kas verčiasi metalo kalimo amatu’ ir liet. *raistas* ‘klampi vieta, apaugusi krūmais ar medžiais, pelkė, lieknas’; kita vertus, galima kilmė iš avd. *Kálvis* ir liet. *raistas* ‘klampi vieta, apaugusi krūmais ar medžiais, pelkė, lieknas’.

Vos vienas ne visai aiškios kilmės toponimas yra **sudėtinis** kilmininkinis. Pirmuoju sudėtinio toponimo dėmeniu apibūdinama asmens socialinė padėtis (*karalius*), antrasis dėmuo yra fiziografinis terminas (*balaitė*).

Karāliū balaitė b. Tz: iš liet. *karālius* ‘valdovo, monarcho titulas kai kuriuose kraštuose; tą titulą turintis asmuo’; kita vertus, galima kilmė iš avd. *Karālius* ir **balaitė* < *balà* ‘klampi vieta, dažniausiai su stovinčiu joje vandeniū, pelkė, raistas’.

Išvados

Atlikus Pietų Aukštaičių regiono toponimų iš asmenų pavadinimų analizę matyti, kad dauguma toponimų iš asmenų pavadinimų yra aiškios kilmės (94) – pirminiai ir antriniai, kiti – ne visai aiškios kilmės (26).

Iš šios semantinės grupės toponimų darybinės analizės aiškėja tam tikros tendencijos. Didesnė toponimų dalis yra antriniai (95), pirminių fiksuota mažiau (27). Pirminiai toponimai sudaryti iš asmenų pavadinimų, reiškiančių amžių, lytį, veiklą, socialinę padėtį, fizines savybes, būdo bruožus.

Antrinių toponimų sudarymo būdai – derivacinis, sudūrimo ir sudėjimo.

Produktyviausias darybos būdas yra derivacinis (42). Iš vedinių grupės vyrauja priesagų vediniai (38), sudaryti su 6 priesagomis (-*én-*, -*ij-*, -*in-*, -*išk-*, -*uk-*, -(*i*)*ušk*), retesni galūnių vediniai (4), sudaryti su 4 galūnėmis (-*ai*, -*ė*, -*is*, -(*i*)*us*).

Suduriant iš daiktavardžių sudarytas 31 toponimas, iš kurių vyriškosios giminės yra 17, o moteriškosios – 14. Dauguma sudurtinių toponimų (28) sudaryti su jungiamuoju balsiu (-(*i*)*a-*), tik trys be jungiamojo baltio. Pirmasis dūrinių sandas kilęs iš asmenų pavadinimų ir apibūdina moteris (*boba*, *čėncė*, *merga*) ir vyrus pagal veiklą, kilmę (*ba-joras*, *bartninkas*, *garborius*, *kalvis*, *kunigas*, *pijokas*, *plyčius*, *sliesorius*, *šiaučius*, *vaitas*, *žandaras*). Antrasis sandas yra kilęs iš fiziografinių terminų (*bala*, *durpynas*, *kalnas*, *laukas*, *pieva*, *raistas*, *valakas*).

Sudedant sudaryti 22 toponimai iš asmenų pavadinimų. Sintaksiniu požiūriu jie yra kilmininkiniai, kurių pirmasis dėmuo apibrėžia, patikslina antrąjį. Sudėtinių toponimų pirmasis dėmuo apibūdina moteris (*boba*), vyrus (*bernai*, *diedas*, *diedukas*). Pirmuoju dėmeniu asmenys ne tik įvardijami, bet ir nurodomas jų socialinis nuotolis (*bendras*, *naujėnas*), socialinė padėtis (*karalius*, *ponas*, *šlėkta*, *šlėkcionka* / *šlechcionka*), veikla (*bernardinai*, *garborius*, *kunigas*, *pijokas*, *vagis*), būdo savybės (*kerėpla*). Antrasis toponimų dėmuo dažniausiai žymi fiziografinius terminus (*bala*, *balaitė*, *brasta*, *ežeras*, *ragelis*, *raistas*, *sala*, *šaltinis*, *revas*), augalų augimo vietą (*karklynas*, *miškas*, *pušynas*), konkretų objektą (*akmuo*).

Toponimų, kilusių iš asmenų pavadinimų, analizė atskleidžia Pietų Aukštaičių regiono pasaulėvaizdį. Šio krašto toponimai sudaromi iš apeliatyvų, žyminčių to regiono gyventojų lytį, kilmę, veiklą, socialinį nuotolį, socialinę padėtį, būdo savybes. Apeliatyvo parinkimas atspindi įvardijamų objektų savybes, žmonių požiūrį į juos.

Darybinės analizės metu išryškėję toponimų, kilusių iš asmenų pavadinimų, dėsnin-gumai paskatins atlikti kitų regionų toponimų, kilusių iš asmenų pavadinimų, darybinę analizę, kuri atskleis šios semantinės klasės darybos bruožus visoje Lietuvos teritorijoje ir parodys tradicinį Lietuvos regionų pasaulėvaizdį.

Santrumpos

ar. – arimas	liet. – lietuvių	Lp – Leipalingis
avd. – asmenvardis	nejt. – neįtrauktas	Lzd – Lazdijai
b. – bala	pan. – panašiai	Mrc – Marcinkonys
br. – brasta	plg. – palygi	Smn – Simnas
brus. – baltarusių	prk. – perkeltinė	Srj – Seirijai
dr. – dirva	pvd. – pavardė	Šlvn – Šlavantai
ež. – ežeras	pv. – pieva	Ššt – Šeštokai
ež. d. – ežero dalis	rst. – raistas	Trak – Trakai
gn. – ganykla	up. – upė	TrakS – Senieji Trakai
k. – kaimas	vv. – vietovardis	Tz – Teizai
k.d. – kaimo dalis	Al – Alytus	Vč – Viečiūnai
l. – lanka	Kpč – Kapčiamiestis	Vs – Veisiejai
lenk. – lenkų	Krok – Krokalauskis	

Šaltiniai

- LKŽe – *Lietuvių kalbos žodynas*. Prieiga: <http://www.lkz.lt/>.
LPŽe – *Lietuvių pavardžių žodynas*. Prieiga: <http://pavardes.lki.lt/>.
LVvGDB – *Lietuvos vietovardžių geoinformacinė duomenų bazė*. Prieiga: liks.lki.lt/lietuvos-vietovardziu-geoinformacine-duomenu-baze.
OSP – *Oficialiosios statistikos portalas*. Prieiga: <https://osp.stat.gov.lt>.

Literatūra

- Ambrazas, S., 2000. *Daiktavardžių darybos raida II: lietuvių kalbos vardažodiniai vediniai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Bartkutė, N., 2008. *Joniškio rajono teritorijos toponimija: daryba ir raidos polinkiai*. Daktaro disertacija. Šiauliai: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
- Bilkis, L., 2008. *Lietuvių helonimų daryba. Priesaginiai ir priesagėtieji helonimai*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. <https://doi.org/10.11649/abs.2015.007>.
- Bilkis, L., 2012. Dėl kai kurių lietuvių oikonimų darybos ir kilmės dvejojumo. *Acta Linguistica Lithuanica*, 66, 99–118.
- Coates, R., 2012. Eight Issues in the Pragmatic Theory of Properhood. *Acta Linguistica Lithuanica*, 66, 119–143.
- Endzelytė, R., 2005. *Šiaurės vidurio Lietuvos vietovardžiai*. Daktaro disertacija. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
- Jakaitienė, E., 1980. *Lietuvių kalbos leksikologija*. Vilnius: Mokslo.
- Langendonck, van W., 2013. A Semantic-Pragmatic Theory of Proper Names. *Acta Linguistica Lithuanica*, 69, 99–130.
- LKG 1965 – *Lietuvių kalbos gramatika*. Vyr. redaktorius K. Ulvydas. Vilnius: Lietuvių kalbos ir literatūros institutas. <https://doi.org/10.11649/abs.2015.007>.
- LRV – *Lietuvos Respublikos Vyriausybė*. Prieiga: <https://lrv.lt/lt/naujienos/2019-ieji-bus-pazymimi-kaip-vietovardziu-metai>.
- Marcinkevičienė, R., 2000. Tekstynų lingvistika. Teorija ir praktika. *Darbai ir dienos*, 24, 7–63. Prieiga: <http://donelaitis.vdu.lt/publikacijos/marcinkevicienne.pdf>.
- Mickienė, I., 2001. *Telšių rajono toponimų daryba*. Daktaro disertacija. Kaunas: Kauno Vytauto Didžiojo universiteto leidykla. <https://doi.org/10.7220/2345-0215.20.7>.
- Mickienė, I., Bankauskaitė-Sereikienė, G., 2012. Labūnavos krašto toponimija: lingvistinės išvalgos. *Lituanistica*, 58 (2), 161–179. <https://doi.org/10.6001/lituanistica.v58i2.2298>.
- Palionis, J., 2003. *XVII a. antrosios pusės Pūnios parapijos asmenvardžiai ir vietovardžiai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas. <https://doi.org/10.15388/baltistica.43.3.1284>.
- Palionis, J., 2012. Nemajūnų parapijos oikonimai ir jų kaita XIX a. *Acta Linguistica Lithuanica*, 66, 64–80.
- Razmukaitė, M., 2003. Sudėtiniai Lietuvos oikonimai. *Baltu filologija*, 12 (2), 63–80.
- Sviderskienė, D., 2005. Marijampolės apskrities Marijampolės valsčiaus vietovardžių darybos ir kilmės polinkiai. *Acta linguistica Lithuanica*, 52, 91–118. <https://doi.org/10.6001/lituanistica.v58i2.2299>.
- Valeckienė, A., 1998. *Funkcinė lietuvių kalbos gramatika*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Vanagas, A., 1981. Lietuvių hidronimų semantika. *Lietuvių kalbotyros klausimai*, 21, 4–146.
- Vanagas, A., 1970. *Lietuvos TSR hidronimų daryba*. Vilnius: Mintis. <https://doi.org/10.15388/baltistica.7.1.1780>.